

УДК 338.432

В.М. Якубів,

к.е.н., доцент, кафедра обліку і аудиту, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

АГРАРНЕ ВИРОБНИЦТВО В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ: ПЕРЕДУМОВИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Визначено сутність і роль передумов у забезпеченні розвитку аграрного виробництва. Обґрунтовано і проаналізовано основні економічні, соціальні, організаційні, екологічні та технологічні передумови розвитку Карпатського регіону.

Essence and role of pre-conditions is certain in providing of development of agrarian production. The basic economic, social, organizational, ecological and technological pre-conditions of development of the Carpathians region are analysed and grounded.

Ключові слова: *передумови, розвиток, агроформування, виробництво, сільський.*

Вступ. Розвиток будь-якого об'єкта і в тому числі аграрного виробництва є складним і тривалим процесом. Актуальність вирішення проблем становлення сільськогосподарського виробництва через активізацію і піднесення агроформувань та господарств населення в сучасних умовах є очевидною.

Питанням налагодження сталого, ефективного розвитку аграрного сектора приділяють багато уваги вчені-аграрники, зокрема: І.Ф. Баланюк, В.І. Власов, М.В. Зубець, М.Й. Малік, Л.П. Марчук, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук та інші. Водночас залишається багато теоретико-прикладних та практично-ситуаційних проблем не вирішених.

Постановка задачі. Тому метою даного дослідження є визначення важливого структурного аспекту процесу сільського розвитку – його передумов, як однієї з тактичних кроків у забезпеченні результативного у кількісному та якісному відношеннях розвитку аграрного виробництва в Карпатському регіоні.

Результати. Для окреслення загальної стратегії розвитку агроформувань у сучасних селах важливим є розгляд цього процесу з точки зору постійності в часі, яка зумовлена НТП, диверсифікацією в попиті і пропозиції, зростаючими потребами людства тощо. Тобто розвиток характеризується як багатоаспектний і сильноструктурований процес.

Розглядаючи розвиток з точки зору складної системи, передбачається тотожне визначення місця і ролі окремих піделементів загальної цілісності, оскільки тільки у тісному взаємозв'язку і взаємодії окремі компоненти, впливаючи і доповнюючи одне одного здатні забезпечити існування системи.

У цьому аспекті можна відобразити розвиток з точки зору функціонування таких складових як: передумови, цілі, можливості, інструментарій, поле дій, організаційні елементи, критерії та результати і показники розвитку (рис. 1).

На рис. 1 зображено основні компоненти, які загалом складають внутрішню структуру процесу сільського розвитку. При цьому, враховуючи їх рівнозначність між собою (з огляду на те, що без будь-якого елемента не можливе існування загальної системи), виділяємо ядром або вихідною базою для породження усього процесу – передумови розвитку.

Такий підхід пов'язаний з тим, що передумови є тією основною чи дійсністю, яка визначає існування чи відсутність певних можливостей, планів тощо.

В економічній енциклопедії передумова тлумачиться як "пропозиція, що розглядається як справжнє і є відправним пунктом у процесі прийняття рішень" [1, с. 713].

Іншими словами передумова може розглядатися як дійсний стан об'єкта, явища чи процесу суспільного життя, який передбачає умови (можливості) для прийняття рішень, організації діяльності тощо.

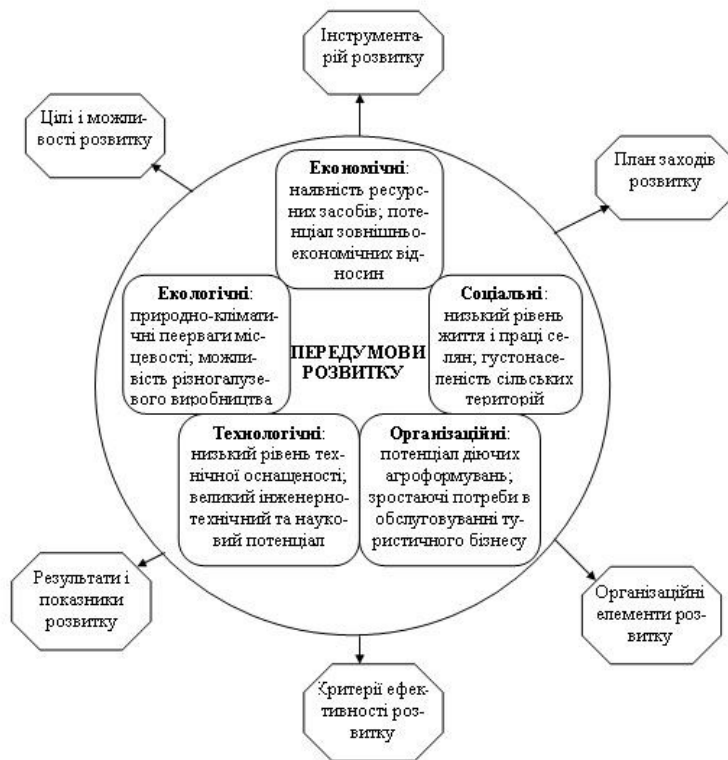

Рис. 1. Механізм використання передумов у забезпеченні розвитку аграрного бізнесу в Карпатському регіоні

Зображений на рис. 1 механізм взаємозв'язку передумов розвитку з іншими його складовими передбачає виокремлення п'яти груп вихідних базових умов: економічних, соціальних, екологічних, організаційних та технологічних. Згруповані таким чином характеристики карпатського регіону в загальних рисах показують передумови розвитку аграрного сектора та сільськогосподарських підприємств у ньому.

Аналізований регіон Карпат складається з чотирьох областей: Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької та Закарпатської і займає близько 10 % загальної території України (табл. 1).

Таблиця 1.
Загальна характеристика Карпатського регіону*
(станом на 1.01.2007 р.)

Адміністративне утворення	Територія, тис. км ²	Кількість населення, тис. осіб	в т.ч.		Щільність населення, чол. на 1 км ²
			міське, тис. осіб	сільське, тис. осіб	
Закарпатська область	12,8	1243,8	460,2	783,6	97
Івано-Франківська область	13,9	1385,4	587,4	798,0	100
Львівська область	21,8	2568,4	1538,5	1029,9	118
Чернівецька область	8,1	906,3	372,8	533,5	112
Разом по регіону Карпат	56,6	6103,9	2958,9	3145,0	108
Україна	603,5	46646,0	31579,3	15066,7	77

* Розраховано за даними джерела: Статистичний збірник «Регіони України 2007». В двох частинах. Част. 1. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – С. 10, 11, 91, 92 [2].

Межує Карпатський регіон з п'ятьма областями України: Волинською, Рівненською, Тернопільською, Хмельницькою, Вінницькою, а також з рядом зарубіжних країн, а саме: Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією і Молдовою.

У досліджуваному регіоні найбільшою за площею є Львівська область, яка складає близько 38,5 % загальної території Карпатського осередку. Дещо меншою є Івано-Франківська область, що становить 24,6 % попереднього показника, Закарпатська область – 22,6 % і Чернівецька область є найменшою і займає лише біля 14,3 % загальної території регіону.

В аналізованій місцевості проживає близько 6103,9 тис. осіб, що складає близько 13,1 % загальнодержавного рівня. Тобто спостерігається відносно високий рівень щільності населення – 108 чоловік на 1 км² проти 77 осіб на 1 км² в середньому по Україні. При цьому більшість населення регіону проживає у селах (близько 51,6 %), що ще раз підтверджує актуальність проблем розвитку сільських місцевостей.

Детальний аналіз соціально-економічних та природно-екологічних показників функціонування регіону Карпат показує, що досліджувана територія має значний потенціал щодо розвитку сільського господарства. У цьому аспекті можна виділити систему передумов або інакше кажучи факторів, що сприяють розкриттю внутрішніх можливостей даної місцевості щодо ведення аграрного виробництва. Узагальнені результати вивчення таких чинників наведено у таблиці 2.

Таблиця 2.
Визначальні передумови розвитку аграрного сектора в регіоні*
(станом на 1.01.2007 р.)

Показник	Закарпатська обл.	Івано-Франківська обл.	Львівська обл.	Чернівецька обл.	Разом по регіону Карпат	Всього по Україні	Регіон у % до України
Кількість сільськогосподарських підприємств, од.	1640	782	1718	1039	5179	57858	9,0
Наявність сільськогосподарських земель, тис. га	410,5	497,2	1052,9	450,7	2411,3	36801,5	6,6
Вартість основних засобів в сільському господарстві, млн. грн.	988,0	1256,0	2416,0	1044,0	5704,0	75511,0	7,6
Чисельність працівників в сільському господарстві, тис. чол.	148,4	125,9	188,8	103,1	566,2	3652,6	15,5
Кількість сільських населених пунктів, од.	598	789	1884	406	3677	29426	12,5
Частка сільського населення, %	63,0	57,6	40,1	59,1	51,5	32,3	X
Доход населення в розрахунку на 1 особу, грн.	5991,5	6577,3	7617,8	6169,5	6589,0	7887,7	83,5
Витрати населення в розрахунку на 1 особу, грн.	7084,0	6481,4	8012,7	6916,9	8123,8	9095,9	78,3
Рівень безробіття, %	2,8	3,5	2,7	3,7	3,2	2,7	X
Середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві, грн.	528,0	569,0	458,0	404,0	490,0	553,0	88,6
Виробництво валової продукції сільського господарства, млн. грн.	2096,3	2462,4	4264,7	1882,0	10707,4	94894,6	11,3
Обсяг експорту товарів, млн. дол. США	676,9	885,8	804,8	112,1	2479,6	38368,0	6,5
Коефіцієнт покриття експорту імпортом, %	0,71	1,17	0,72	0,65	0,81	0,85	X
Площа земель природно-заповідного фонду, тис. га	133,5	102,8	44,5	7,9	288,7	1104,3	26,1

* Розраховано за даними джерела:

1. Статистичний збірник «Регіони України 2007». В двох частинах. Част. 1. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – С. 21, 53, 129, 157, 158, 160 – 166, 188, 322 [2].
2. Статистичний збірник «Регіони України 2007». В двох частинах. Част. 2. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – С. 171, 179, 183, 184, 436 – 438 [3].

З даних таблиці 2 та деяких інших розрахунків можна зробити ряд висновків та виокремити основні соціально-економічні передумови, що являються підґрунтям для поширення в регіоні аграрного виробництва.

1. У Карпатському регіоні наявні вихідні ресурсні запаси необхідні для налагодження ефективного господарювання в АПК, зокрема це стосується забезпеченості сільськогосподарськими угіддями, основними засобами та робочою силою. На даний час в досліджуваних областях функціонує близько 5179 агроформвань, що складає близько 9 % від загальної кількості сільськогосподарських підприємств України. При цьому, слід відмітити, що якісні характеристики зазначених ресурсних аспектів не є високими, проте вони являються певною базою (основою) для перспективного розвитку даної галузі.

2. Наступна передумова пов'язана не стільки з наявністю вихідних ресурсів, стільки з необхідністю налагодження ефективного господарювання та сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. Це пояснюється, передусім, тим, що в Карпатському регіоні зосереджено 3677 сільських населених пунктів (близько 12,5 % загальнодержавного рівня), у яких проживає переважача частка населення – 51,5 % загалом, й в т.ч. 63 % сільських жителів у Закарпатській області, 57,6 % – в Івано-Франківській, 59,1 % – у Чернівецькій області. У зв'язку з цим виникає необхідність розвитку сільських територій через налагодження результативного функціонування аграрного виробництва.

3. Тісно пов'язана з попередньою передумовою є ще одна висвітлена через призму необхідності, а саме: в досліджуваному регіоні спостерігається низький рівень життя населення. Так, середній доход в розрахунку на 1 особу складає 6589 грн. в рік, що становить лише близько 83,5 % загальнодержавного рівня. Витрати населення в розрахунку на 1 особу складають 7123,8 грн. на рік або тільки 78,3 від середнього по Україні показника. Це свідчить про необхідність покращання соціально-економічних умов проживання в аналізованих областях. Названі фактори в поєднанні з високим рівнем безробіття (3,2 % в регіоні проти 2,7 % середньодержавного рівня) та дешевою робочою силою (середня заробітна плата в аграрному секторі Західних областей складає 88,6 % від середньої заробітної плати по Україні) формують значну передумову для привабливості залучення інвестицій в дану галузь. Оскільки наявними є бажання людей працювати за відносно невисокі заробітні плати.

4. Привабливість сільськогосподарських підприємств як інвестиційного осередку полягає ще й у тому, що в регіоні спостерігається відносно висока ефективність виробництва або іншими словами ресурсовіддача. Так, при наявності в Карпатській місцевості 6,6 % сільськогосподарських угідь, 7,6 % основних засобів та 15,5 % трудових ресурсів загальнодержавного рівня, тут виробляється близько 11,3 % валової продукції сільського господарства України. Це свідчить про високий потенціал аграрного розвитку.

5. Даний регіон має добре налагоджені зовнішньо-економічні зв'язки, зокрема поширені експортні операції. Так, у 2007 р. загальний обсяг експортних товарних операцій по регіону становив 2479,6 млн. дол. США, або 6,5 % від національного показника. Позитивним також є те, що для аналізованої місцевості характерним є високий показник покриття експортом імпорту – 0,81. Безумовно такі явища пов'язані з близьким розташуванням місцевих аграрних товаровиробників до кордонів держави.

6. Важливою передумовою розвитку сільського господарства в Карпатських областях є поширеність і збільшення активності туристичних осередків впродовж останніх років. Так, в аналізованому регіоні зосереджено близько 26,1 % земель природно-заповідного фонду країни. Підвищений інтерес до туристичних послуг Прикарпаття, Карпати і Закарпаття стимулює розвиток аграрного сектора як джерела для функціонування закладів ресторанного бізнесу, роздрібної торгівлі, сільського зеленого туризму.

Висновки. Таким чином виділено і проаналізовано основні економічні, соціальні, екологічні, організаційні та технологічні передумови розвитку сільського господарства в Карпатському регіоні. Визначені аспекти характеризують дану територію як високо потенціальну щодо забезпечення ефективного функціонування агроформувань і тому як привабливий сегмент інвестиційної сфери.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2. / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. / С.В. Мочерний. – К.: –Видавничий центр “Академія”, 2001. – 846 с.
2. Статистичний збірник «Регіони України 2007». В двох частинах. Част. 1. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 347 с.
3. Статистичний збірник «Регіони України 2007». В двох частинах. Част. 2. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 823 с.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2009 р.

ТОВ "ДКС Центр"